

LESTIPS

MAKKELIJK LEZEN

Stichting Lezen
presenteert

Geheim
JEUGDBOEKENWEEK 2011
19 maart - 3 april

Inleiding

Psst...

Wie leest, weet: elk boek is een geheim. Elke lezer is een ontdekkingsreiziger. In elk boek zit een verhaal verstopt dat wacht op iemand die het openslaat. Maar veel kinderboeken gaan nog verder en vertellen verhalen waarin geheimen een belangrijke rol spelen.

Soms vertellen boeken over kleine, fijne geheimen. Dan zijn ze bijvoorbeeld een geheim dagboek met een slot. Of ze vertellen over een geheime club in een geheim clubhuis, waar je alleen binnen mag als je het geheime wachtwoord weet.

In andere boeken zijn geheimen dan weer heel spannend. Zoals wanneer een onverschrokken ontdekkingsreiziger een lang vergeten schat vindt. Of wanneer Sherlock Holmes een diefstal of een moord of een verdwijning oplost. Of wanneer Harry Potter ontdekt wie zijn echte ouders zijn.

Sommige verhalen gaan over gevaarlijke geheimen. In *De brief voor de koning* moet Tiuri zijn opdracht zo onopvallend mogelijk vervullen. Het geheim van Anne Frank en haar familie kostte hen het leven.

En andere verhalen zijn heel persoonlijk en gaan over geheimen die zich moeilijk van de daken laten schreeuwen. Niet iedereen moet weten dat je bang bent in het donker. Wie al jaren stiekem maar wanhopig verliefd is op de buurjongen, lijdt in stilte. Wie niemand durft te vertellen dat zijn moeder te veel drinkt, torst een zware last.

Geheimen in de klas

Stichting Lezen stelde samen met een redactie ter gelegenheid van de Jeugdboekenweek 2011 gevarieerde boekenpakketten samen met de meest bijzondere van die geheimzinnige verhalen. Die pakketten kunnen scholen aan een sterk gereduceerd tarief bestellen via de site van de Jeugdboekenweek. We maken er geen geheim van dat we boeken in de klas willen krijgen!

Boeken met elkaar delen vinden we één van de leukste dingen die er zijn. Pak ze dus vast, lees ze voor, geef ze aan je leerlingen, kortom: laat je klas genieten van de verhalen. Al kan er natuurlijk veel meer dan (voor)lezen alleen. We helpen je hier graag bij. Zo vind je in deze bundel bij elk boek uit de boekenpakketten een uitgewerkte lessuggestie. De lessuggesties zijn geordend per leeftijd en hebben allemaal hetzelfde stramien:

- Aanzet: manieren om het boek bij je leerlingen te introduceren.
- Verwerkingsactiviteiten: tips voor een creatieve verwerking of nabespreking
- En verder: extra – korte – ideeën om met het boek aan de slag te gaan, in de Jeugdboekenweek óf daarna.

Om aan te sluiten bij de realiteit van je klas, vermelden we bij elke tip de bijbehorende eindtermen die je met de activiteiten realiseert.

Omdat lezen niet stopt na de Jeugdboekenweek en omdat er veel meer boeken zijn dan die in de boekenpakketten, kan je ook een algemene handleiding downloaden op www.jeugdboekenweek.be. De tips in die handleiding zijn altijd inzetbaar, met om het even welk boek.

Geheimen in de bib

Geheimen vind je ook in de bib. Rekken vol zelfs: diep verborgen tussen de regels van een verhaal, of overduidelijk in de titel van een boek. Die geheimen laten ontdekken door kinderen, daar willen alle bibliotheekmedewerkers zich voor inzetten tijdens de Jeugdboekenweek! Alleen staat de bibliotheek natuurlijk nergens. Scholen zijn per definitie nauw betrokken bij de bibliotheekwerking, in het bijzonder tijdens de Jeugdboekenweek. Trakteer je klas daarom op een bezoek aan de bib tijdens de Jeugdboekenweek, om je leerlingen er de meest mysterieuze verhalen te laten ontdekken. Tijdens dat bezoek (her)ontdekken ze de bibliotheek spelenderwijs door een uitdagend spel. Eén tegen allen! Kunnen ze alle opdrachten oplossen en de geheimen van de bib ontsluiten?

Bibliotheekmedewerkers vinden op de inspiratiepagina's alle info over dit spel 'Geheimen gezocht!'. Maar ook jij kan er een kijkje nemen om te zien wat een klasbezoek aan de bib inhoudt, tijdens de Jeugdboekenweek of daarbuiten natuurlijk. Want leesplezier laat zich niet vangen in een veertiendaagse, dat is dagelijkse pret, het hele jaar door. Veel is mogelijk, je lokale bib kan je ongetwijfeld bijstaan in een leesvriendelijk klasklimaat. De bib, bij jou in de buurt of op www.bibliotheek.be.

Tot slot

Of je de Jeugdboekenweek nu in de klas of in de bib viert, dat maakt niet uit. Zolang de boeken maar centraal staan! Met deze lesinspiratie kennen de boeken van de Jeugdboekenweek-pakketten alvast geen geheimen meer voor jou.

Veel leesplezier!

De ploeg van Stichting Lezen

LESTIPS BIJ BOEKENPAKKETTEN VAN JEUGDBOEKENWEEK 2011 MAKKELIJK LEZEN

- *De schepping van de vlinders* / Gioconda Belli en Wolf Erlbruch (ill.). De Geus, 2009
- *De verborgen kamer* / Bies van Ede en Camila Fialkowski (ill.). Zwijsen, 2009
- *Herr Luna* / Annick Lesage en Pieter Gaudesaboos (ill.). Lannoo, 2010
- *Juwelen van stras* / Carli Biessels en Martijn van der Linden (ill.). Lannoo, 2009
- *Louize en de listige kat* / Chris Riddell. Manteau, 2009
- *Schilders en spionnen: het verhaal van de Vlaamse Primitieven* / Katharina Smeyers en Benjamin Leroy (ill.). Davidsfonds/Infodok, 2008

LESTIP

1

De schepping van de vlinders

Gioconda Belli en Wolf Erlbruch (ill.)

De Geus, 2009

OVER HET BOEK

Lang geleden, zo ongeveer bij het begin van onze planeet, leefden de Ontwerpers van Alle Dingen. Sommigen waren verantwoordelijk voor het Plantenrijk, anderen waren de bedenkers van het Dierenrijk. Arno en zijn vrienden behoren tot de laatste groep. Hij doet niks liever dan verzinnen hoe je verschillende diersoorten mengen kan, samen met een kleine groep Ontwerpers, in een geheime grot. Maar de Oude Meesteres komt hun wilde fantasieën te weten...

De zorgvuldige taal en de prachtige illustraties in waterverf en gouache doen lezers meedromen met Arno. Ze maken het ontstaan van de fragiele vlinders haast tastbaar mee en wanen zich vast Medeontwerpers.

AAN DE SLAG

Aanzet

— *Vlinderatelier*

Bekijk en bespreek met de kinderen de cover en de titel van het boek:

- Welk soort verhaal verwacht je?
- Zijn het de tekeningen of de titel die je op weg helpen?
- Wat betekent ‘scheppen’?
- Wie is het figuurtje op de cover? Wat zou zijn rol zijn in het verhaal?

Maak hen warm voor het onderwerp: ze worden ontwerpers van vlinders! Ga samen met hen op zoek – in de klas, de school, op straat, in de natuur, in boeken, op internet – naar vormen, motieven en voorwerpen die hen kunnen inspireren bij het ontwerpen van vlinders. Ze nemen foto's of maken een schetsen, ze noteren beschrijvingen.

Daarna bedenken, ontwerpen en knutselen ze vlinders. Blijf niet bij de gekende ‘vlekken-vouw-techniek’, maar gebruik het verzamelde materiaal ook in collages en mobieleën. Berg de vlinders op in plexiglazen kubussen of transparante dozen om ze tentoon te stellen als in een echt museum.

Wanneer de klas op een heus vlinderatelier lijkt, lees je de avonturen van Arno en zijn vrienden voor.

Nederlands – 2 Spreken – 2.5

Muzische vorming – 1 Beeld – 1.2 – 1.4 – 1.5

— *Voorlezen*

Geniet samen met de kinderen van de fijne taal die de auteur gebruikt. Probeer het verhaal daarom in één of twee keer voor te lezen. Spreek met de kinderen af dat je geen pauzes inlast en dat je het verhaal niet onderbreekt voor meer uitleg. Pas wanneer het verhaal uit is, ga je terug naar bepaalde fragmenten die aanspreken. Je kan ze aan de hand van de prenten opnieuw vertellen en er dan vragen bij stellen en uitleg over geven, als dat nodig is.

Hieronder vind je enkele verwerkingsideeën bij enkele fragmenten uit het boek.

Nederlands – 1 Luisteren – 1.5

Verwerkingsactiviteiten

— *Fragment 1 (p. 3)*

In de eerste twee alinea's op pagina 3 worden de eigenschappen van vlinders mooi beschreven. Schrijf ze als houvast op bord. Hebben ze ooit zo over vlinders nagedacht? Welke zin of woord spreekt hen het meeste aan? Waarom? Kunnen ze er nog zelf eigenschappen aan toevoegen? Noteer de losse ideeën van de klas op het bord of een flap. Geef de kinderen de tijd om in deze denkoefening te komen en vraag hen telkens naar hun motivatie. Ga hier gerust een tijdje mee door. Verdeel hierna de klas in groepen. Elke groep is verantwoordelijk voor een 'vertaling' van de woorden op het bord, ze 'vertalen' de woorden van de auteur door de betekenis van de metafoor of vergelijking uit te beelden, te tekenen... Dat doen ze ook met de eigenschappen die ze zelf toevoegden.

Laat de kinderen kiezen tot welke groep ze willen behoren:

- de groep 'vorm en beeld',
- de groep 'geluid',
- de groep 'beweging'.

Ze verwerken de woorden nu elk op hun eigen manier:

- Hoe teken je 'fonkelen' enkel met grijze tekenpotloden?
- Hoe beweeg je 'licht, alsof je bijna niets weegt'? En hoe klinkt dat 'bijna niets wegen', als je dat wil uitdrukken met instrumenten of geluiden die je zelf maakt?
- Hoe laat je een niesbui van een regenboog horen? En hoe beeld je zo'n niesbui uit?

Zijn de kinderen niet gewend aan zelfstandig werken, dan pak je eerst een 'vertaling' in groep aan. Sowieso bevorderen regelmatig stoppen, toonmomenten inlassen en resultaten bespreken de inspiratie en motivatie. Werken in een grote ruimte, verhoogt ook de creativiteit en de vrijheid in beweging.

Nederlands – 2 Spreken – 2.3 – 2.5 – 2.6

Muzische vorming – 1 Beeld – 1.6

Muzische vorming – 2 Muziek – 2.2

Muzische vorming – 4 Beweging – 4.2

— *Fragment 2 (p. 31-35)*

Op pagina's 31-35 krijg je een voorstelling van alle Ontwerpers en van de planten- en diersoorten waarvoor elk van hen verantwoordelijk is. Maak een fries waarop alle planten- en diersoorten uit het boek een plaats krijgen. Elke soort wordt afgebeeld door een groepje in de klas. (Je kan ze ook een voorstelling van de opgenoemde planten en dieren laten maken naar voorbeeld van een échte indeling van het dieren- en plantenrijk, zie verder). De kinderen laten zich bij het tekenen of schilderen inspireren door de beschrijvingen die de auteur van de planten en dieren geeft. Ze gebruiken materialen die meteen resultaat geven: vetkrijt, houtskool, dikke borstels, rollen. Het fries krijgt een plaats in het vlinderatelier.

Wereldoriëntatie – 1 Natuur – 1.3

Muzische vorming – 1 Beeld – 1.5 – 1.6

— *Fragment 3 (p. 40)*

Op pagina 40 gaat de auteur dieper op Arno's gevoelens in. Welk dier zouden zij willen bedenken? Een bestaand dier? Of een fantasiedier?

Ter inspiratie voorzie je fotoboeken over dieren (zie: bibliografie), eventueel opgezette vogels en insecten. Je bekijkt met hen ook het werk van de illustrator: Wolf Erlbruch. Kopieer de prenten

op pagina's 6, 12-13, 16-17, 22-23, 32-33 en 40 en vergroot ze, of scan ze in en projecteer ze. De prenten sluiten aan bij de klassieke Japanse prentkunst, ook Vincent Van Gogh is nooit ver weg. Ook over Van Gogh en de Japanse prentkunst breng je boeken mee. Kijk en vergelijk, bespreek kleuren en vormen, het gebruik van de rode naamstempels in Japanse prenten, gebruik van verf of pen en inkt...

Hebben ze een stijl gevonden die hen past? Dan houden ze die in het achterhoofd als ze 'hun' dier gaan schilderen of tekenen. De dieren plaatsen ze tegen een achtergrond waaruit duidelijk wordt of het binnen of buiten zit, of het dag, avond of nacht is. Werken op grote vellen patroonpapier geeft het mooiste effect.

Samen met de vlinders en het dierenfries krijgen deze werkjes een plaats in het vlinderatelier. Nodig de rest van de school uit voor de tentoonstelling. De uitnodigingen schrijf je op 'vlinders', uitgeknipt uit heel dun papier. Tijdens de speeltijd gooi je de vlinders uit een raam op de bovenste verdieping van de school: het vlinderatelier is open voor bezoek!

Muzische vorming – 1 Beeld – 1.1 – 1.3 – 1.5 – 1.6

En verder

— *Gedichten*

Bied de kinderen poëziebundels aan en laat hen op zoek gaan naar gedichten over vlinders of over gefladder, kleuren... Verzamel ze in een mooi versierde map of boek en leg het in het vlinderatelier.

Nederlands – 3 Lezen – 3.5

— *Planten- en dierenrijk*

Dit boek is het ideale opstapje om kinderen te laten kennismaken met een wetenschappelijke indeling van het planten- en dierenrijk. Natuurkundige musea (zoals *De Wereld van Kina* op het Sint-Pietersplein in Gent) presenteren die indelingen vaak heel aanschouwelijk en aantrekkelijk, ook voor kinderen.

Wereldoriëntatie – 1 Natuur – 1.3

— *Stoet*

Maak een stoet van 'Ontwerpers van Alle Dingen'. Verzin geheimzinnige kostuums, met geheime tekens en symbolen: de illustraties uit het boek bieden massa's prachtige voorbeelden. Trek in stoet de school rond en deel extra vlinderuitnodigingen uit voor het vlinderatelier. Wie het allemaal nog raadselachtiger wil maken, schrijft de uitnodiging in rebusvorm.

Muzische vorming – 1 Beeld – 1.5 – 1.6

Muzische vorming – 3 Drama – 3.5

BIBLIOGRAFIE

Boeken

Dieren aan kinderen verteld / Steve Bloom en Christian Havard, Emmanuelle Zicot (ill.).

Lannoo, 2005

Dolfijnen en bruinvissen / Sally Morgan, Karin Beneken Kolmer (vert.). Ars Scribendi, 2008

(in de reeks: Dieren leven)

Ezels: vriendelijk en moedig / Valérie Tracqui, Wim Sanders (vert.). Biblion, 2009

(in de reeks: Pootje voor pootje)

Feest! / Brigitte Minne en An Candaele. De Eenhoorn, 2004

Panters / Christine en Michel Denis-Huot, Wim Sanders (vert.). Biblion, 2009

(in de reeks: Poot voor poot)

ZOO groot! Een dierenencyclopedie op ware grootte: van kleine knaagdieren tot gigantische olifanten / Teruyuki Komiya, Akio Kashiwara (ill.), Maartje Beukers (vert.). De Fontein, 2010

Zoogdieren / Rod Theodorou, Karin Beneker Kolmer (vert.). Ars Scribendi, 2010 (in de reeks: Mijn eerste docu-boek: jonge dieren)

Website

www.youtube.com → tik 'Minuscule' in

→ Geraffineerde, maar vooral heerlijk grappige Franse 3D-animatiefilmpjes die zich steeds in de natuur afspelen en waarin vooral insecten de glansrol vertolken. De filmpjes duren ongeveer 5 minuten en er wordt niet in gesproken. De geluidenband maakt het des te suggestiever.

LESTIP

2

De verborgen kamer

Bies van Ede en Camila Fialkowski (ill.)

Zwijssen, 2009

OVER HET BOEK

Luca woont met haar mama in een flat. Op een morgen vindt ze een knikker die niet van haar is. De knikker rolt steeds naar dezelfde kant van de kamer. Wanneer Luca op de muur klopt, merkt ze dat er een ruimte achter het behang zit. Klusjesman Kees komt de muur openbreken. Maar dan begint het helemaal vreemd te worden. Luca en Kees hebben het gevoel dat ze bekeken worden. Welk verschrikkelijk geheim verbergt deze kamer?

Dit boek maakt deel uit van de reeks *Zoeklicht Dyslexie*. Door het speciale lettertype, het eenvoudige taalgebruik, de kijkplaten, verklarende woordenlijsten en luister-cd is deze reeks bijzonder geschikt voor dyslectische kinderen. Ondanks de ‘beperking’ in taal is *De verborgen kamer* een geloofwaardig, evenwichtig en ook wel lekker geheimzinnig verhaal.

AAN DE SLAG

Aanzet

— *Geheim pak*

Ontleen in de bib zoveel mogelijk boeken van de reeks *Zoeklicht Dyslexie* en enkele boeken uit de reeks *Geheim* van Zwijssen. Voor elk kind moet er minstens één boek zijn. De cd's in de boeken verwijder je uit hun hoesje en hou je apart.

Alle boeken gaan in een ‘geheimzinnige’ doos, met stempels erop (‘fragiel’, ‘voorzichtig’, ‘breekbaar’), veel postzegels en flink wat touw er omheen. De doos, zo vertel je, is een pakje dat ze krijgen omdat het Jeugdboekenweek is. Bij het pak zit een brief waarin de kinderen om hulp gevraagd wordt: de cd's bij de boeken zijn door elkaar geraakt. Kunnen zij helpen om een bepaalde cd bij het juiste boek te steken? Ze mogen het pak openscheuren.

— *Geheime cd*

Beluister de cd bij *De verborgen kamer*, maar verklap de titel van het boek niet. Enkel track 8 gaat over dit boek. Eerst worden de titelpagina, hoofdpersonages en moeilijke woorden voorgesteld, vanaf minuut 3 leest de auteur het eerste hoofdstuk voor (p. 5-9). Noteer wat de kinderen onthouden hebben na een eerste keer luisteren.

Verdeel de klas daarna in groepjes. Elk van hen krijgt een grote stapel boeken die ze voor elkaar verborgen moeten houden. Elk groepje krijgt wel een exemplaar van *De verborgen kamer*.

Op basis van een tweede luistersessie gaan ze nu raden bij welk boek de cd hoort. Je werkt met strategievragen:

- Wat weet je zeker? Welke woorden zijn belangrijk?
- Waar vind je informatie over de inhoud van een boek? (*achterflap*)
- Wat kan je verder op weg helpen? (*titel, illustraties*)

Heeft iedereen de juiste oplossing gevonden? Dan vertellen ze elkaar wat hun zoekstrategie was.
Nederlands – 1 Luisteren – 1.5
Nederlands – 2 Spreken – 2.1 – 2.2

Verwerkingsactiviteiten

— *Verkenning van het boek*

Nu ze weten welk boek precies centraal staat in de Jeugdboekenweek, bekijk je het samen:

- Wat valt je op? Wat is er anders dan bij andere boeken? (*de flappen met de moeilijk leesbare woorden en een voorstelling van de personages*)

Elk groepje krijgt nu een kopie van een hoofdstuk uit het boek. Je bekijkt samen de tekst:

- Wat valt hier op? (*de vetgedrukte woorden*)
- Waarom staan sommige woorden in vet? (*het zijn de moeilijk leesbare woorden die op de flappen staan*)

Leg uit hoe het boek werkt en luister naar de introductie op de cd. Daarop horen ze een voorstelling van de personages en worden de moeilijk leesbare woorden (vetgedrukt in het boek) voorgelezen en de meeste ook uitgelegd.

Er zijn tien hoofdstukken. Zijn er minder hoofdstukken, dan lees je de resterende hoofdstukken gewoon zelf voor. Reserveer in elk geval het negende en tiende hoofdstuk voor jezelf: daar neemt het verhaal immers nog een verrassende wending!

Geef de kinderen de kans om de tekst thuis of in de klas voor te bereiden om hardop voor te lezen.

De hoofdstukken zijn opgedeeld in kleine tekstblokken. Als elk groepslid één of twee stukjes voor zijn of haar rekening neemt, is de klus lekker haalbaar. Zorg ervoor dat ze het boek zelf ook kunnen inkijken: daar vinden ze immers de verklaring van de moeilijke woorden.

De hoofdstukken zijn genummerd. Zet de inhoudstafel aan bord en laat elke dag één groep (of meerdere) hun hoofdstuk voorlezen. Ga ook in op de functie van een inhoudstafel.

Nederlands – 3 Lezen – 3.5

— *Spooktekenen*

Maak het lokaal donker. Kies een interessante plek uit in de klas. Daarop schijn je met de lichtbundel van een diaprojector of beamer. De lichtbundel moet goed scherp zijn, zodat er weinig in de lichtstraal gevangen zit. Elk kind heeft een blad en een zaklamp. Bij het schijnsel van hun lamp mogen ze – met grijs tekenpotlood – tekenen wat ze in de lichtbundel zien. Geef eventueel rond papier, ter grootte van een bierviltje. Verplaats de lichtbundel een aantal keer en geef telkens een nieuw rond blad aan de kinderen.

Wanneer het licht weer aan gaat, mogen ze met kleur één voorwerp of detail inkleuren, net als de rode knikker uit het boek. De grijze potloodlijnen mogen ze nu overtrekken met een donkere stift. Inkleuren gebeurt met kleurpotlood.

Muzische vorming – 1 Beeld – 1.6

LESTIP

3

Herr Luna

Annick Lesage en Pieter Gaudesaboos (ill.)

Lannoo, 2010

OVER HET BOEK

In 1963 verdween kindsterretje Briek. Niemand weet meer iets over die mysterieuze verdwijning. Tot er per toeval een foto uit Berlijn opduikt waarop Briek staat. Pieter en Annick (de makers van het verhaal) en Duif (de kleine detective) volgen verschillende sporen. Hun onderzoek brengt hen tot in de DDR en het circus...

Dit geheimzinnige speurdersverhaal start met een ingesproken boodschap op een hoofdtelefoon in het vliegtuig naar Berlijn. In combinatie met het geniale fotoboek is het een moderne versie van een ouderwets concept: het luisterspel. Het brengt de lezer-luisteraar meteen in de juiste sfeer, prikkelt de nieuwsgierigheid, creëert verbondenheid tussen de luisteraars en maakt van het 'lezen' een totaalgebeuren.

AAN DE SLAG

Aanzet

Bouw een aantal dagen de geheimzinnige sfeer op.

Op de eerste dag zet je een ouderwets koffertje in de klas met daarin: een beeldje van een duif, een bandopnemertje, een kredietkaart, verfspuitbussen, een laptop, een woordenboek Duits-Nederlands, verrekijker, een vergrootglas, papieren zak met vijf mutsen in vijf verschillende kleuren, één oranje en twee groene enveloppen en een dvd. Op de tweede dag hang je een foto op uit het boek, van de hotelkamer en het vliegtuig. Op de derde dag tot slot stop je ook het boek *Briek* van Lesage en Gaudesaboos in de koffer, het eerste boek over het verdwenen kindsterretje Briek. Elke dag hou je een korte, informele babbel over de nieuwe elementen in de klas:

- Waaraan doen de voorwerpen je denken?
- Wat hebben de voorwerpen met elkaar te maken?
- Waarom liggen de voorwerpen in de klas?
- Wat zal er gebeuren, denk je?

Tegen de vierde dag installeer je een knusse luisterstudio in de klas. Het boek – een luisterspel – is opgedeeld over vijf dagen. Je zal er dus flink wat tijd doorbrengen in de luisterhoek. Maak er daarom een gezellige plek van: met een cd-speler die centraal staat, sfeerlampen, kussens, zetels en een tapijt. Probeer extra exemplaren van *Herr Luna* te pakken te krijgen, zodat de kinderen in kleine groepjes kunnen meevolgen in het boek.

Nederlands – 2 Spreken – 2.5

Verwerkingsactiviteiten

Herr Luna is een bijzondere kijk- en luisterervaring, een intens gebeuren. Het verhaal is af en toe gecompliceerd. Voor kinderen die moeite hebben met de Nederlandse taal is het daarom vooral belangrijk om vooraf kaders te scheppen. Dat loont voor het kijk- en luisterplezier onderweg en achteraf. In wat volgt krijg je een aantal ‘startactiviteiten’ aangereikt in plaats van ‘verwerkingstips’. Daarin worden een aantal belangrijke elementen uit het verhaal in de kijker gezet.

Beluister de cd zelf op voorhand: kan je groep de opdeling zoals het verhaal zich aandient aan, of deel je de hoofdstukken die veel informatie bevatten nog eens in in kleinere fragmenten? Maak afspraken met de kinderen over de verwerking van het boek: als heuse, kleine detectives zullen ze elke dag naar een deel van het verhaal luisteren. Het wordt een spannende speurtocht zonder onderbrekingen tijdens de luisterbeurten omdat iedereen zich enkel dan het beste kan concentreren en de speurtocht tot een goed einde kan brengen. Na elke luisterbeurt mogen ze wel hun indrukken ventileren.

— Dag 1

- Belangrijkste elementen: Op het vliegtuig/ in het wc op de luchthaven/ Oost en West-Berlijn/ in het hotel / de koffer/ nieuwsuitzending/ Brieks verdwijning
- Vooraf: Berlijn speelt een belangrijke rol in het verhaal. Haal een kaart in de klas om deze stad te situeren. Verder zorg je voor interessante websites over Berlijn, maar ook voor informatieve boeken uit de bib. Ook toeristische folders krijgen een plaats in de klas.
- Achteraf: Leggen de kinderen een verband tussen de eerste luisterbeurt en de koffer die bij hen in de klas staat? Is de naam ‘Briek’ hen opgevallen? Kwamen ze die al eerder tegen? Leggen ze de link met het boek *Briek* (het eerste boek dat over het kindsterretje verscheen) dat in de geheime koffer zat? Bekijk alle spullen in de koffer opnieuw en fantasieer waarvoor de voorwerpen kunnen dienen. Laat *Briek* nog eens rondgaan, laat hen er nog eens in snuffelen.

— Dag 2

- Belangrijkste elementen: Taxi/ gebouw met tekening/ DDR-museum/ Herr Luna-boekjes/ afbeelding uit eerste Briek-boek/ der Floh/ circus in Berlijn/ staatsbibliotheek/ automaat op Karl Marx-Allee/ stickers kleven/ sjablonen knippen
- Vooraf: Laat de kinderen meer info over het DDR-museum en de staatsbibliotheek in Berlijn opzoeken. Dat zijn voor deze aflevering van het luisterspel belangrijke plekken. Verder leg je een kaartje met het woord ‘der Floh’ in de luisterhoek. Kent iemand het woord? Weet iemand in welke taal het gebruikt wordt? Kan iemand het verband met het woordenboek Duits-Nederlands in de koffer leggen? Zoek er samen de Nederlandse vertaling van ‘Floh’ en bedenk wat het woord met het verhaal te maken kan hebben.
- Achteraf: Laat de kinderen meer info zoeken over het circus in Berlijn op internet.

— Dag 3

- Belangrijkste elementen: Foto-archief Berlijn/ metro/ circusfoto’s/ artiestenlijst DDR-circus uit 1966 / archief Admiral Palast/ op zolder/ foto’s en houten maan/ opzoeken in de bibliotheek/ Ursula de berentemster/ alles op een rij/ schim onder lantaarn/ graffiti spuiten

- Vooraf: Maak een kopie van de artiestenlijst uit het DDR-Circus en leg het in de luisterhoek, of scan het in en projecteer het in de klas. Bekijk de lijst en zoek naar bekende elementen of woorden. Het woordenboek Duits-Nederlands komt bij deze opdracht vast weer van pas. De kinderen zoeken naar verbanden tussen de lijst en het vervolg van het verhaal.
- Achteraf: Laat de kinderen meer info zoeken over het DDR-staatscircus en bureau Lesage.

— *Dag 4*

- Belangrijkste elementen: Overplakte stickers/ nieuw hotel/ Duits bericht/ Ursula Böttcher/ beer Mirko/ bij Ursula/ Herr Luna en Mirko/ overstroming/ smokkelen/ maanfoto's in circus/ nepdierenpak / foto's van overstroming/ dode duif/ achtervolger/ bericht op Potsdammerplatz/ man met baard/ cassette/ beelden metro/ schimmen op het plein
- Vooraf: Laat de kinderen info opzoeken over Ursula Böttcher, een bekende diertemster. Er staan verbluffende foto's en filmpjes op internet! In deze aflevering van het luisterspel wordt er veel over deze dame verteld. Geboeid blijven luisteren lukt hen vast beter als ze de diertemster 'in het echt' hebben gezien.

— *Dag 5*

- Belangrijkste elementen: Televisietoren Alexanderplatz/ tekening Herr Luna in sneeuw/ volgauto/ Annicks geheim/ kringloopwinkel/ parkeergarage/ cassettebandje/ mensenpak/ Herr Luna verdwijnt/ samenvatting/ Brieks graf in Frankrijk/ Herr Luna = Briek/ Brieks zus Denise/ familiegeschiedenis/ schim achter gordijn
- Vooraf: zoek via Google Maps naar de televisietoren op de Alexanderplatz zodat de kinderen zich die plek goed kunnen voorstellen.
- Achteraf: Rond het luisterspel af met een terugblikgesprek. Hebben ze alles goed begrepen?

Nederlands – 1 Luisteren – 1. 2

ICT – 6

En verder

— *Tijdslijn*

In het boek staan afbeeldingen van een tijdslijn. Om greep te houden op het verhaal, is het misschien goed om zelf een grote tijdslijn samen te stellen. Je begint bij de verdwijning van Briek in 1963. Zet alle data die in het verhaal voorkomen meteen op de lijn uit. Na elke luisterbeurt, vul je samen met de kinderen jullie tijdslijn aan. Welke feiten hebben ze onthouden en welke willen ze noteren? Ook informatie uit boeken of van internet maken de tijdslijn rijker, net als foto's en afbeeldingen.

Wereldoriëntatie – 5 Historische tijd – 5.5

— *Opdrachten voor Duif*

Bij sommige hoofdstukken uit *Herr Luna* zitten opdrachten voor Duif, de detective uit het verhaal. Meestal gaat het om zoekopdrachten die de kinderen op internet zelf kunnen uitvoeren. Wie wil, lost een aantal zoekopdrachten op. Merken ze iets bijzonders op? Kunnen ze alle opdrachten uitvoeren? Vinden ze echt informatie? Bij welke opdrachten wel, bij welke niet? Wat zou dat

kunnen betekenen? Is dit een echt verhaal of een fantasieverhaal? Valt het onder één categorie te klasseren?

De feiten uit *Herr Luna* die ze zich herinneren delen ze nu op in ‘echt’ en ‘niet echt’. Misschien kan de klas contact opnemen met de makers van het boek om de lijstjes met echte feiten en de fantasie-elementen in *Herr Luna* te laten checken. Pieter Gaudesaboos heeft een eigen website: www.gaudesaboos.be.

ICT – 6

Nederlands – 2 Spreken – 2.2 – 2.5

— *Filosoferen*

Denk samen na over begrippen als ‘echt’ en ‘niet echt’, over ‘fantasie’ en ‘realiteit’:

- Hoe weet je of iets echt is?
- Hoe zit het met beelden op tv? Of in een boek? Hoe kan je in die gevallen weten wat echt is en wat niet?
- Waarom leef je mee met personages uit een film of boek ook als je weet dat de personages en wat ze meemaken verzonnen is?
- Steek je hand op wanneer je iets hoort dat echt is:
 - de blauwe lucht,
 - de wolf uit Roodkapje,
 - wat je denkt,
 - wat je ziet door een glas,
 - je jas,
 - een zeemeermin,
 - een meisje met drie moeders,
 - een scheepje in een fles,
 - een zon midden in de nacht,
 - een pop die kan huilen.
- Is alles wat niet echt is dan nep?
- Moet je iets kunnen aanraken, zien of horen voor het echt is?
- Iets wat er soms is en soms niet, is dat echt?
- Zijn dromen echt?

Sociale vaardigheden – 1 Relatiewijzen – 1.2 – 1.6

Sociale vaardigheden – 2 Gespreksconventies

BIBLIOGRAFIE

Boek

Briek / Pieter Gaudesaboos en Annick Lesage. Lannoo, 2009

Website

www.gaudesaboos.be

LESTIP

4

Juwelen van stras

Carli Biessels en Martijn van der Linden (ill.)

Lannoo, 2009

OVER HET BOEK

Elske, een Joods meisje, moet tijdens de Tweede Wereldoorlog onderduiken in een grote villa ergens in Nederland. Ze is er samen met andere onderduikers, maar haar ouders en broer zijn er vreemd genoeg niet bij. Elske krijgt een andere naam, gaat naar een vreemde school en ontmoet mensen die diepe indruk op haar maken. Met oom Jo'tje heeft ze de liefde voor woorden en beelden gemeen. Troost put de gevoelige Elske uit kleine, dagelijkse dingen als vogels, geluiden, verhalen, schilderijen...

Ook in tijden van oorlog zijn er juweeltjes te rapen: dat bewijst dit verstilde oorlogssfeerbeeld. De zorgvuldige aandacht voor de gevoelens van Elske, de fijne potloodtekeningen en de rustige bladspiegel zorgden voor een verhaal dat de lezer in een serene, bijna 'tevreden' gemoedstoestand brengt.

AAN DE SLAG

Opmerking vooraf

Je kan dit boek vlot in drie à vier sessies voorlezen. Maar je kan er ook voor opteren door voorlezen met zelfstandig lezen af te wisselen. De rustige, compacte bladspiegel zorgt er immers voor dat de tekst niet 'bedreigend' overkomt voor kinderen die moeite hebben met lezen. Er ontbreken wel hoofdstukken in het boek, dat maakt het opdelen minder evident.

Het boek straalt een serene sfeer uit. De sterkte van het boek is het fijne taalgebruik met nadruk op gevoelens, zintuiglijke waarnemingen en stille overpeinzingen. Daarom zullen de verwerkingen vooral gericht zijn op samen praten en reflecteren, op samen genieten en op luisteren naar elkaars gevoelens.

Het tijdschrift *Leesgoed* (nummer 3, jaargang 2010) heeft een speciale katern aan *Juwelen van stras* gewijd. Op pagina's 101-105 van dat nummer vind je heel wat inspirerende ideeën. Onderstaande verwerkingsactiviteiten zijn daarop een aanvulling.

Aanzet

— *Geheim kaartspel*

Deel kaartjes uit en schrijf het woord 'onderduiken' op het bord. Op hun kaartje – dat ze aan niemand tonen – schrijven ze alle woorden die ze met onderduiken associëren. Vertel hen dat 'onderduiken' in dit boek een zeer belangrijk begrip is. Lees de titel van het boek voor, toon de cover. De kinderen omcirkelen nu op hun kaartje die woorden waarvan ze denken dat die bij het verhaal zullen passen. Je haalt de kaartjes op en bewaart ze in een mooi doosje in de klas.

In het doosje zitten ook al enkele juwelen van stras (geslepen glasjuweeltjes die er uitzien als nepdiamantjes). In kringloopwinkels of op rommelmarkten vind je ze volop tegen een schappelijke

prijs. Gebruik de nepjuwelen om de titel uit te leggen, maar stop ze daarna weer in het schatkistje. Pas als het boek uit is, gaat het kistje weer open. Bekijk de kaartjes van de kinderen opnieuw. Wie heeft woorden aangeduid die passen bij het verhaal? Waarom hebben ze ervoor gekozen om sommige woorden te omcirkelen, andere niet? Baseerden ze zich op de cover? Of op iets anders?

Nederlands – 4 Schrijven – 4.4
Nederlands – 2 Spreken – 2.9

Verwerkingsactiviteiten

— *Fragment 1 (p. 13-14, Elskes nieuwe naam)*

⇒ *Kringgesprek*

- Waarom hebben we een naam?
- Hebben alle namen betekenis?
- Heeft alles een naam?
- Waarom geven we alles een naam?
- Blijf je dezelfde als je een andere naam krijgt?
- Wat maakt je tot wie je bent?
- Zijn er mensen zonder naam, bijvoorbeeld een ongeboren baby?
- Is een naam hebben belangrijk?
- Waarom geven we huisdieren ook een naam?
- Verandert een naam iets aan je gevoel voor dat dier? Zou je bijvoorbeeld het vlees eten van een koe met een naam?

Sociale vaardigheden – 1 Relatiewijzen – 1.2 – 1.6
Sociale vaardigheden – 2 Gespreksconventies

⇒ *Identiteitskaarten maken*

Tijdens de oorlog waren identiteitspapieren heel belangrijk. Google voorbeelden van oude identiteitskaarten en print ze. Bespreek de voorbeelden met de kinderen. Daarna mogen ze zelf aan de slag. Ze beslissen samen welke gegevens erop moeten komen en hoe de identiteitskaarten er zullen uitzien. Ze maken een nieuwe identiteitskaart mét foto of tekening voor zichzelf (met een nieuwe, zelf verzonden identiteit) of voor een van de personages uit het boek. In dat laatste geval ga je samen met hen in het boek op zoek naar informatie over de personages.

Wereldoriëntatie – 5 Tijd – 5.7
Muzische vorming – 1 Beeld – 1.5 – 1.6

— *Fragment 2 (p. 16-17, Elskes hoofd is vol)*

Elske vertelt dat haar hoofd vol lijkt, als een kamer met veel te grote meubelen. Begrijpen ze de metafoor? Laat hen Elskes hoofd (of hun eigen hoofd vol gedachten) tekenen of schilderen om de metafoor bevattelijk te maken.

Laat hen werken op bruin pakpapier, A3-formaat, dat zorgt meteen voor een mooie achtergrondkleur. Ze gebruiken vetkrijt en eventueel waterverf. Om bepaalde delen van de tekening te accentueren gebruiken ze witte plakkaatverf.

Het hoofd tekenen ze zo groot als het vel papier, zodat er ruimte is om binnen de contouren van het hoofd te tekenen (of te schrijven) waaraan Elske denkt (of waaraan ze zelf denken). Voor ze aan het tekenen gaan, schrijven ze op wie of wat er allemaal in een vol hoofd zitten kan. Laat hen vrij:

sommige kinderen zullen het heel letterlijk nemen en er voorwerpen en personen in tekenen, anderen zullen misschien meer gevoelens of situaties proberen weer te geven. Sta toe dat ze tekenen en schrijven op het vel papier.

Extra inspiratie vind je in de prentenboeken *De kaart van alles* en *Het hoofd van Marieke*.

Nederlands – 6 Taalbeschouwing – 6.5

Muzische vorming – 1 Beeld – 1.5 – 1.6

— **Fragment 3 (p. 20-21, 64-65 en 70-71, *Het rietstengelverhaal*)**

Bekijk met de kinderen eerst de illustraties in het boek. Wat valt hen op? Waarmee zijn de illustraties gemaakt? Wijs hen op de scherpe lijnen, maar ook op de zachte schaduwen. Lees daarna het verhaal van oom Leendert nog eens voor (p. 20-21 en p. 64-65), en het stuk dat Elske bedenkt (p. 70-17).

Voor het voorlezen geef je iedereen een klein blad papier, een vierkant van ongeveer tien bij tien centimeter. Een vierkant is geen eenvoudig formaat, het dwingt hen meteen tot andere composities. Verder geef je hen ook een rietpen en Oost-Indische inkt. Terwijl je voorleest (of daarna, voor wie meer tijd wil om na te denken) maken ze een illustratie in de stijl van het boek. Vraag hen om enkel met lijnen (pen en inkt) te werken, en af en toe een schaduw (zwarte waterverf).

Wie wil haalt er achteraf kunstboeken met Japanse prenten bij. De Japanse pentekeningen van rietstengels en andere natuurbeelden kunnen een mooie confrontatie vormen met hun eigen werk!

Muzische vorming – 1 Beeld – 1.2 – 1.5 – 1.6

Nederlands – 1 Luisteren – 1.5

— **Fragment 4 (p. 28)**

Elske staat vol deuken aan de binnenkant, zegt ze:

- Wat bedoelt Elske met die woorden?
- Wie herkent dat gevoel?
- Waarom zegt Elske dat ze dat wist van vorige keer? Is er in het verhaal al iets gebeurd dat ook deuken kon geven?
- Hoe zorgt Elske ervoor dat het gevoel verdwijnt?
- Hoe zorg jij er zelf voor dat zo'n gevoel verdwijnt?

Nederlands – 2 Spreken – 2.9

Wereldoriëntatie – 3 Mens – 3.2

— **Fragment 5 (p. 50-51 en 57-58, *Gedichten maken met letters*)**

In oorlogstijden waren geheime berichten soms een zaak van leven of dood. Daarom was men uitermate inventief om al dan niet gecodeerde berichten over te brengen. Fantaseer hierover verder met de klas, of confronteer hen met echte voorbeelden uit de oorlogsgeschiedenis:

- Hoe zou jij geheime boodschappen over brengen?
- Waar zou jij de berichten verstoppert?
- Zou je de geheime boodschap schrijven, zingen, dichten, met licht- of trilsignalen doorgeven...?
- Hou zou jij je voelen als je een geheime koerier was?

Schrijf de antwoorden op die laatste vraag aan bord.

Kranten waren favoriete dragers van geheime boodschappen. De kinderen maken een geheime tekst of een geheim gedicht. Ze kunnen vertrekken van de beginregels die oom Jo-tje tijdens het uitje in het Silveren Seepaard (p. 50-51) aan de onderduikkinderen voorlegde, of van de eerste zin van het vierregelige tekstje dat Elske met de letters op school legde (p. 57-58). Ze mogen ook een eigen aanzet verzinnen. Inspiratiebron voor het geheime gedicht zijn de gevoelens aan het bord naar aanleiding van het gedachte-experiment rond geheime koeriers.

Geef elk kind een pagina uit een krant. Kies een pagina met veel tekst. Bekijk samen het YouTube-filmpje waarin Dimitri Antonissen (Vlaanderens eerste stiftgedicht-dichter) een stiftgedicht maakt door met een dikke zwarte stift alle overbodige woorden in krantenartikels te schrappen en zo een gedicht over te houden. De poëzie in een artikel zien is wellicht te moeilijk voor kinderen. Speel daarom een beetje vals. Ze schrijven eerst het gedicht op. Daarna gaan ze op zoek naar de krantenpagina naar de woorden die ze nodig hebben. Al de rest overkleuren ze met zwarte viltstift. Het voordeel van deze techniek is dat de gedichten een mooie vormgeving hebben. Bundel de krantenpagina's tot een nieuwe krant, of hang ze dicht naast elkaar op, als een muurkrant.

Wereldoriëntatie – 3 Mens – 3.2

Wereldoriëntatie – 5 Tijd – 5.7

Nederlands – 4 Schrijven – 4.4

En verder

— *Oorlog*

In groepjes denken de kinderen na over oorlog. Is oorlog altijd negatief of zijn er ook positieve gevolgen? Op een groot vel papier maken ze twee kolommen: een 'positieve' en een 'negatieve'. Elk groepje krijgt een fragment van het verhaal en haalt daar positieve en negatieve oorlogsfeiten uit. Daarna vergelijk je klassikaal alle bevindingen. Het kan best zijn dat dezelfde zaken in andere kolommen staan: een mooie aanzet tot een gesprek.

Nederlands – 4 Schrijven – 4.6

BIBLIOGRAFIE

Boeken en tijdschriften

De kaart van alles / Sara Fanelli. Querido, 1995

Het hoofd van Marieke / Siska Goeminne en Yvonne Jagtenberg (ill.). Davidsfonds/Infodok, 2001
"Juwelen van stras" / Lieke van Duin en Jos van Hest. In: Leesgoed, 2010 (3), p. 101-105

Schrap me: stiftgedichten / Dimitri Antonissen. Wintertuin, 2010

Websites

www.wintertuin.nl

LESTIP

5

Louize en de listige Kat

Chris Riddell

Manteau, 2009

OVER HET BOEK

Louize is een zeer zelfstandige, elegante jongedame. Haar ouders zijn vaak op verzamelreis. Hun dochter laten ze achter bij Meneer Norbert, een harig, maar betrouwbaar Noors moerasbeest. Verder staat een team huishoudhulpjes in voor Louizes welzijn. Via aanplakbrieven in de stad komen Louize en Meneer Norbert de mysterieuze verdwijning van schoothondjes én een aantal juwelenroven op het spoor. Bestaat er een verband? Dit boek houdt het midden tussen een leesboek en een strip. Met fijne, virtuoze zwart-wittekeningen in pen is dit toegankelijke boek een prettige kennismaking met *fantasy* en volwassen beeldverhalen.

AAN DE SLAG

Aanzet

— *Verzamelkoorts*

Toon het boek nog niet.

Zijn er kinderen in de klas die iets verzamelen? Willen ze er iets over vertellen en enkele ‘collectiestukken’ meebrengen? Voorzie een plek in de klas waar ze hun spulletjes kwijt kunnen. Mooie houten kistjes (wijnkratjes) zorgen er meteen voor dat alles ordelijk tentoongesteld wordt. Ze kunnen naambordjes en infoborden maken bij de voorwerpen. Of elk kind wordt om beurt museumgids en vertelt over zijn of haar aandeel in de tentoonstelling.

Verzamelwoede is een essentieel gegeven in dit boek, dus met deze activiteit zit je meteen midden in het boek. Kondig het boek ook zo aan, als een boek over verzamelaars.

— *Voorlezen en zelf lezen*

Hou het boek bij de voorleesbeurt helemaal verborgen. Zo maakt de klas kennis met het volledige boek enkel via de taal (zie: verwerkingsactiviteiten, ‘zonder beeld’). In een lesuur lees je het makkelijk voor.

Pas in een later stadium ontdekken de kinderen het boek ook via de beelden (zie: verwerkingsactiviteiten, ‘met beeld’). Verzamel een aantal extra exemplaren van het boek. Doordat de kinderen het verhaal al eens gehoord hebben én nu extra visueel ondersteund worden, voelt het zelfstandig lezen een stuk veiliger aan en zal het vlotter gaan. De auteur (en illustrator) van het boek stimuleert de lezer bovendien met een heleboel visuele extraatjes en grappen. Spreek een periode af wanneer ze het boek vrij mogen ontdekken.

Nederlands – 1 Luisteren – 1.5

Nederlands – 3 Lezen – 3.5

Verwerkingsactiviteiten

— *Zonder beeld*

➤ *Titel*

Lees na het voorlezen ook de titel voor. Vinden ze hem passend of kunnen ze een betere titel bedenken? Vinden ze dat het boek over verzamelen gaat of ligt de klemtoon voor hen ergens anders? Kunnen ze een titel verzinnen die daarbij past?

Nederlands – 2 Spreken – 2.5

➤ *Chris Riddell*

Vertel dat Chris Riddell het boek geschreven én getekend heeft. Zijn de kinderen nieuwsgierig naar de maker van dit boek? Kopieer het paspoort op de eerste pagina van het boek en hang de uitvergroete versie uit in de klas. Laat hen, in groepjes of individueel, op internet naar nog meer informatie over de auteur zoeken. Wie iets vindt, mag het aanvullen op het grote paspoort. Opzoekwerk brengt uiteraard nieuwe interessante linken aan het licht: prijzen die Chris Riddell gewonnen heeft, video-opnames van Riddell aan het werk, andere boeken van dezelfde auteur... Vooral de beeldresultaten zullen prikkelen om het boek ook te mogen zien.

Nederlands – 3 Lezen – 3.6 – 3.7

ICT – 4

➤ *Louize en Meneer Norbert geportretteerd*

Na het voorlezen vraag je de kinderen om Louize en Meneer Norbert te tekenen, nog voor ze de prenten zien. Vraag hen waarop ze zich gebaseerd hebben voor de portretten. Vergelijk later met de echte tekeningen.

Muzische vorming – 1 Beeld – 1.6

➤ *Moeilijke woorden*

Stel enkele ‘secretarissen’ aan die tijdens het voorlezen moeilijke termen noteren. Zeg dat er in het boek vaak exotische namen zullen te horen zijn: Koreaans theater, Biedermeierzetel, Balinese kartelschaar, Gobiwoestijn, Mongolië...

Zoekacties op internet bieden verheldering.

Kinderen die landen opzoeken, duiden die aan op de wereldlandkaart en vertellen wat ze over dat land of die streek te weten zijn gekomen een de hand van een afgebakende vraag. Vraag bijvoorbeeld naar een typisch gerecht, of er één of meerdere talen gesproken worden (en welke), wat de hoofdstad is en of ze er heen zouden reizen of net niet.

Wie een voorwerp opzoekt, vertelt waarvoor men het gebruikt, print een afbeelding of tekent ze na, vertelt of het nu nog bestaat en of hij of zij het graag in huis zou willen hebben of net niet.

Nederlands – 1 Luisteren – 1.5

ICT – 4

— *Met beeld*

➤ *Beeldencatalogus*

Laat de kinderen in vier groepen werken. Elke groep is verantwoordelijk voor één onderdeel van ‘Louizes Beelden Catalogus’. Naar analogie met de prentkaarten die achteraan in het boek gekleefd (met name ‘De Koninklijke Ansichtkaartencollectie’) zitten, maakt elke groep een aantal afbeeldingen op tekenpapier in briefkaartformaat. De eerste groep maakt kaartjes van de meubels in Louizes flat, de tweede groep van haar schoenen, de derde groep tekent de kapsels van Louize

en de vierde groep de vermommingen. Ze werken in potlood, daarna overtrekken ze de lijnen met een zwart stiftje. Voor een nostalgisch effect voegen ze een kleuraccent in bruin, sepia of oker toe, bijvoorbeeld met ecoline of notenbister. Verzamel de prenten in kleine fotoalbums waarvoor ze een passende kaft ontwerpen.

Wie de verzamelingen inspirerender vindt, kan op dezelfde manier te werk gaan. Sommige verzamelingen komen iets uitgebreider in beeld dan andere, maar laat de groepjes ze zo divers mogelijk uittekenen. Per verzameling maken ze weer een mooi album.

Muzische vorming – 1 Beeld – 1.6

➤ **Groeten uit**

Op pagina 45 en 50 staan de prentkaarten die de ouders van Louize naar hun dochter sturen. Bied de kinderen een assortiment oude prentkaarten aan. Ze mogen best al gebruikt zijn. Op rommelmarkten en in kringwinkels zijn vaak nostalgische kaarten te vinden voor weinig geld. Voorzie transparante papiersoorten, Oost-Indische inkt en witte plakkaatverf of andere goed dekkende inkt of verf, maar hou het kleurengamma beperkt. De prentkaarten zijn op zich al voldoende kleurrijk. Vraag de kinderen om een land te verzinnen van waaruit ze een kaartje naar Louize sturen. Ze bewerken de prentkaarten met het papier, de verf en inkt tot ze passen bij het fictieve land. Op de achterzijde schrijven ze Louize een bericht. Vergeet het adres niet! Is de achterzijde beschreven, dan kleven ze een kopie van een blanco prentkaart op de achterkant.

Muzische vorming – 1 Beeld – 1.6

➤ **Kijken**

- Hoeveel verschillende lampen hangen er boven de eettafel bij Louize doorheen alle eetkamertaferelen?
- Op pagina's 106-107 staan de vermiste honden op een rij met een naambordje erbij. Op pagina 150 ontmoet je hun 'vrouwtjes'. Wie op die pagina komt, stopt met lezen en maakt eerst de koppeling tussen baasje en hond. Wie hoort bij wie op basis van de beschrijvingen of de tekeningen?
- Op pagina 119 staat de verzameling minischilderijtjes. Kies er één uit en maak het 'zichtbaar' door het uitvergroot te schilderen.

Muzische vorming – 1 Beeld – 1.5 – 1.6

— **Afsluitend kringgesprek**

- Wat heeft je het meeste verteld? De prenten of de tekst? Of vond je ze allebei even noodzakelijk?
- Ken je nog boeken die op die manier werken?
- Vind je de illustraties passen bij het verhaal? En past het verhaal bij de illustraties?
- Zou er iets veranderen aan het boek als de illustraties in kleur waren? Wat?
- Wat voor soort boek is dit? Een prentenboek? Een strip? Een leesboek?
- Vind je het een spannend of een grappig verhaal? Roept het nog andere emoties bij je op?

Nederlands – 2 Spreken – 2.5 – 2.10

En verder

— *Plattegronden*

Plattegronden spelen een belangrijke rol in het boek. Kopieer de verschillende plattegronden die in het boek voorkomen. Bekijk en bespreek ze met de kinderen. Wat zijn de eigenschappen van een plattegrond? Waarvoor dient zo'n kaart? Is een kamer in het echt maar zo groot als op een plattegrond? Hoe kunnen ze te weten komen hoe groot de kamer in het echt is?

Als de begrippen 'schaal' of 'legende' nog niet aan bod gekomen zijn, dan is dit het uitgelezen moment. Ze kiezen een ruimte die ze goed kennen (de klas of hun slaapkamer) en maken daar een plattegrond van.

Wereldoriëntatie – 6 Ruimte – 6.10 – 6.11

— *Verdriet*

Louise is vaak alleen thuis. Dan overvalt haar wel eens een gevoel van gemis. Daarom heeft ze aantal 'rituelen' om zich weer beter te voelen: ze leest de kaartjes van haar ouders, of gaat Meneer Norberts' haren borstelen. Omgekeerd wordt Meneer Norbert ook vaak door een melancholische bui overvallen. De pagina's 76 tot 91 vertellen je daar meer over. De herinneringen aan de zorg voor de opgroeiende Louize helpen hem er vaak weer boven op.

Knoop een gesprek aan over verdriet:

- Wat is verdriet?
- Voelt iedereen verdriet? Dieren ook?
- Waar voel je verdriet in je lichaam?
- Bestaan er verschillende soorten verdriet?
- Zijn heimwee of gemis ook een soort van verdriet?
- Heeft elke soort verdriet een eigen plek en een eigen gevoel?
- Kan je een kleur op verdriet plakken?
- Wat doe je als je verdrietig bent?
- Hoe kan je je verdriet verzachten of laten weggaan?
- Is verdriet altijd zichtbaar?
- Is het goed dat je verdriet kan hebben?

Nederlands – 2 Spreken – 2.9 – 2.10

Sociale vaardigheden – 1 Relatiewijzen – 1.2 – 1.6

Sociale vaardigheden – 2 Gespreksconventies

— *Koninklijk verhaal*

'De Koninklijke Ansichtkaartencollectie' die zich achteraan in het boek bevindt, vormt een mooie aanzet om zelf een verhaal te verzinnen. De illustraties spreken onmiddellijk de fantasie aan. Je kan eerst in de volledige groep brainstormen over elk personage apart en de onderlinge relaties tussen de verschillende personages. Schrijf de ideeën aan bord of op een flap. Laat alles goed zichtbaar hangen.

De kinderen gaan daarna individueel, per duo of in kleine groepjes aan het schrijven rond de vijf personages. Bewaak zelf of het verband tussen de personages logisch blijft. Volg de ideeën van de individuele leerlingen of de groepjes op, en doe bijkomende suggesties. Verwijs naar de ideeën aan het bord.

Nederlands – 4 Schrijven – 4.4

BIBLIOGRAFIE

Tijdschrift

Verzamelen (themanummer). Plint, 2004 (Dada Kunsttijdschrift voor kinderen 46)

Nooit genoeg: over verzamelen en verzamelaars / Tapis plein vzw. Lannoo, 2008

LESTIP

6

Schilders en spionnen: het verhaal van de Vlaamse Primitieven

Katharina Smeyers en Benjamin Leroy (ill.)

Daidsfonds/Infodok, 2008

OVER HET BOEK

In de vijftiende eeuw waren de Vlaamse Primitieven een fenomeen. Wat was hun geheim? Waarom waren hun kleuren zo intens en welke ingrediënten gebruikten ze voor hun verf? Hoe slaagden ze erin zo gedetailleerd te schilderen? Vooral de Italianen wilden die mysteries ontrafelen en schrokken er niet voor terug om spionnen te laten infiltreren in de ateliers van de Vlaamse Meesters.

Dit informatieve boek gunt je een inkijk in de ateliers van beroemde schilders als Jan Van Eyck, Hugo Van der Goes, Hans Memling, Jeroen Bosch e.a. Kinderen kruipen in de huid van een Italiaanse spion en kunnen zo de geheimen één voor één ontsluiten. Het boek bevat vijf bevattelijk geschreven hoofdstukken en de illustraties zijn grappig geïntegreerd, maar komt het best tot zijn recht met begeleiding van een volwassen meelezer.

AAN DE SLAG

Aanzet

Verdeel de klas in twee (of meerdere) groepjes. De ene groep geef je de titel *Schilders en spionnen: het verhaal van de Vlaamse Primitieven*; de andere groep geef je een kopie van de cover waarvan je de titel hebt bedekt. De kinderen uit beide groepen voorspellen waarover het boek zal gaan. Ze brengen hun argumentatie naar voren. Je schrijft hun 'bewijsvoering' op in twee kolommen aan bord (een kolom 'titel' en een kolom 'cover').

Neem het boek erbij, lees de korte inhoud op de achterflaptekst. Welk groepje maakte de meest juiste voorspelling? Waarop baseerden ze zich voor hun voorspelling? Hebben ze namen van de schilders in de achterflaptekst onthouden? Kennen ze sommige schilders? Hebben ze al werk van de schilders gezien

Voor de term 'Primitieven' blader je door naar pagina 61 in het boek. Je vindt er een klein verklarend stukje over de term. Kopieer het en laat de kinderen de zinnen onderlijnen waarin ze de verklaring vinden. Ze zoeken de term ook op in het woordenboek. Vergelijk de vondsten en komt tot een gezamenlijke verklaring.

Nederlands - 1 Luisteren - 1.3 - 1.5 - 1.8

Nederlands - 2 Spreken - 2.3 - 2.10

Nederlands - 3 Lezen - 3.4 - 3.6

Verwerkingsactiviteiten

Geef kinderen de kans om het boek in te kijken. Voorzie meerdere exemplaren. Ga na wat hen het meeste boeit en kies dan welke verwerkingsactiviteiten het beste bij hun interesses aansluiten.

— ***Inleiding (p. 7)***

In de inleiding worden de grote namen van de Vlaamse Primitieven opgesomd. Ze gaan naar info over de schilders op zoek. Bouw de opdracht geleidelijk aan op:

- Lees eerst de bio van de auteur voor die je op de achterflaptekst vindt. Vraag daarna wat ze nu meer weten over de auteur? Waar zouden ze gaan zoeken als ze nog meer wilden weten over haar?
- Daarna mogen ze per twee een bekende persoon in gedachten nemen waarover ze meer willen weten. Vijf weetjes moeten ze te weten komen. Sta toe dat ze naar sites surfen die ze al kennen en waarop ze hun weg weten. Die zoekopdracht verloopt vermoedelijk vlot.
- Nu verdeel je de namen van de schilders over de duo's. Raken ze even snel aan info? Hebben ze dezelfde websites gebruikt? Leg de info daarna samen.

Maak negen grote identiteitsfiches, één per schilder, en hang die uit in de klas. Telkens als een duo meer info heeft over een van de schilders, vul je de schildersfiche aan. Zo maakt je klas een 'wall of fame'. Ze vullen niet enkel tekstinfo aan, maar verzamelen ook beeldmateriaal.

ICT - 1

ICT - 4

— ***Hoofdstuk een (p. 10)***

In dit hoofdstuk vind je een inzetkadertje over de hulpmiddelen die de Vlaamse Primitieven gebruikten bij het maken van schilderijen, zoals sjablonen, modelvormen of de 'priktechniek'. Zoek op internet enkele portretten van de schilders, print ze voldoende vergroot uit. Op die portretten passen de kinderen een sjabloontechniek naar keuze uit. Ze kiezen zelf hoe rijk ze het portret maken. Voor de versiering (planten, huizen, dieren, bloemen...) laten ze zich inspireren door de afbeeldingen in het boek.

Muzische vorming - 1 Beeld - 1,5

— ***Hoofdstuk een (p. 12 -13)***

In het eerste hoofdstuk staat een stuk over natuurlijke kleurstoffen. Lees de pagina's in kwestie voor. Op de website van Wapiti (zie bibliografie) is hierover ook informatie te vinden. De stoffen die toen gebruikt werden, zijn nu niet makkelijk meer te krijgen. Weten de kinderen welke natuurlijke kleurstoffen er vandaag nog bestaan? Ga aan het experimenteren met:

- rode bieten(sap) voor alle tinten van dieprood over roze naar magenta,
- rode kool voor paarsig mauve,
- thee voor lichtbruine tinten, sterke koffie(drab) en uenschillen voor diepbruine tinten,
- kaasjeskruis en bosbessen voor blauw,
- kurkuma en saffraan voor geel,
- rode en bruine bister,
- spinaziewater voor groen,
- wortelsap voor gelige en oranje tinten.

Bij het stomen van groenten kleurt het water ook, zelfs al raakt de groente het water niet. Leuk om uit te proberen!

Gebruik de kleurstoffen bijvoorbeeld om witte katoenen lapjes (zakdoeken of stukken oud laken) te kleuren. Nadien naai je ze aan elkaar tot een kleurig lappendeken.

Je kan ook een paastraktatie maken. Je kookt eieren hard en rolt ze over tafel terwijl je ze licht aandrukt. De schaal moet kraken. De gekraakte eieren leg je tien minuten in een kleurstof naar keuze. Pas daarna pel je het ei. Er ontstaat een mooi marmereffect!

Tot slot kan je ook wit, makkelijk absorberend papier kleuren en het gebruiken als kraft- of inpakpapier. Je verfrommelt het blad papier eerst zodat de kreuken de kleurstof extra opnemen.

Muzische vorming – 1 Beeld – 1.5

Wereldoriëntatie – 1 Natuur – 1.14

— **Hoofdstuk een (p. 27)**

Op pagina 27 vind je een stukje over de taken van een schilder. Je leest het stuk voor en fantaseert er zelf een paar – onbestaande – taken bij. Terwijl de kinderen luisteren vullen ze de taken in op een blad met twee kolommen: één kolom met titel ‘waar’ en de andere kolom met titel ‘niet waar’. Eén kind leest zijn ‘ware’ takenlijstje van een schilder voor. Kan dat allemaal door één meesterschilder gedaan worden? Discussieer erover. Achteraf lees je het fragment nog eens voor, zoals het in het boek staat, dus zonder jouw ‘fantastische’ aanvullingen.

Nederlands – 1 Luisteren – 1.5 – 1.8

Nederlands – 2 Spreken – 2.5 – 2.10

— **Hoofdstuk twee (p. 35 en 37)**

➤ **Portretten tekenen**

Lees het stukje over portretten op pagina 35 voor én het stukje in het bruine inzetkadertje op pagina 37. Breng kunstboeken mee over de Vlaamse Primitieven, vraag kinderen per twee om in die boeken hun favoriete portret te zoeken. Ze beargumenteren hun keuze en fantaseren samen over de geportretteerde figuur: Wie was het? Wat was zijn of haar beroep? Waar woonde hij of zij? Wat voor iemand was het?

Vraag enkele kinderen hun keuze klassikaal toe te lichten. Dat is geen verplichting, de spreekoefening hebben ze al in duo uitgevoerd. Loop tijdens de gesprekjes dan ook tussen de kinderen en sluit je spontaan hier en daar bij een duo aan om mee te praten of te fantaseren.

Daarna gaan de duo's aan het tekenen. Aan het blindtekenen: ze zitten tegenover elkaar aan een bank en tekenen elkaars portret zonder naar hun blad te kijken. Eén kind speelt model en zet zich in profiel, de andere tekent. Daarna wisselen de rollen, maar de geportretteerde zit nu in vooraanzicht. Bij blindtekenen komt het erop aan om goed te starten. Je kijkt naar je partner, kiest een startplek op het gezicht, kijkt naar je blad en zet dan je potlood op het blad. Daarna kijk je nog enkel naar het hoofd voor je. Je ogen en hand zijn als het ware met een draad verbonden. Wie zijn hand opheft, is onherroepelijk de draad kwijt. Spielen mag niet! Laat je leiden door je ogen en laat de lijn over het blad vloeien.

Deze techniek geeft een zeer onveilig gevoel. Kinderen voelen zich zeer onwennig omdat ze geen controle hebben. Sta daarom toe dat ze enkele keren herbeginnen. De resultaten zijn steeds verbluffend ‘artistiek’: er zijn immers geen remmingen en het verstand heeft de hand niet kunnen domineren!

Muzische vorming – 1 Beeld – 1.1 – 1.3 – 1.6

— *Hoofdstuk drie (p. 44)*

Maak een lijst met de meest voorkomende attributen en symbolen. Doe dat met een legende zoals je die soms vindt in wegenatlassen of in plantenboeken: een smalle kaart met naast elk woord of elke zin een getekend symbool. Neem de kijkwijzer mee op museumbezoek. Ook handig als kijkinstrument wanneer de kinderen door kunstboeken bladeren.

Muzische vorming – 1 Beeld – 1.1 – 1.3

En verder

De wall of fame die je met de klas gemaakt hebt na het inleidende hoofdstuk kan je zo uitgebreid maken als je wil. Breng er vaste rubrieken op aan:

- privé: geboorte- en sterfdatum, huwelijk, kinderen, woonplaats, studies...
- belangrijkste werken: kopieën van reproducties, musea waar het werk uithangt...

Je kan de 'fiches' chronologisch hangen zodat er spontaan een gedeeltelijke tijdsband ontstaat.

Een bezoek aan één van de musea op jullie lijst of uit het boek, mag uiteraard niet ontbreken!

Wereldoriëntatie – 5 Historische tijd – 5.5

Muzische vorming – 6 Attitudes – 6.2

BIBLIOGRAFIE

Boeken en tijdschriften

Gezichten (in de reeks *Kijk op kunst*) / Christopher McHugh. De Lantaarn, 1994

Het portret. Plint, 2000-2001 (Dada Kunsttijdsschrift voor kinderen 27)

Kijken en zien: een boek over schilderijen / Robert Cummings. Meulenhof, 1981

Kijken naar schilderijen / Terry Measham en Franses Kennett. Cantecler, 1978

Zelfportret. Plint, 2004 (Dada Kunsttijdsschrift voor kinderen)

Websites

www.wapiti.be/artikel.php?id=9

Colofon

Jeugdboekenweek 2011

Thema: Geheim

Lestips, werken met boeken in de klas

Redactie: Ingrid Antheunis, Hedwige Buys, Leen Van Hal, Machteld Horemans,
Stijn De Paepe, Liesbeth Peeters, Geert Robberecht, Marit Trioen en Veerle Verbruggen

Coördinatie en eindredactie: Stichting Lezen

Illustraties: Sebastiaan Van Doninck

Grafisch ontwerp: Kris Demey

ISBN 9789077178492

De lestips 'Makkelijk lezen' werden geschreven door **Ingrid Antheunis**. Ze werkt op de Pedagogische Begeleidingsdienst van de stad Gent voor WOCK, Werken aan Onderwijs, Cultuur en Kunst. Die cel slaat een brug tussen het onderwijs en de culturele wereld. In die functie is ze vooral bezig met muzische en buurtgerichte projecten, kinderliteratuur en filosoferen met kinderen. Dat gebeurt voornamelijk via nascholingen en via begeleiding op klas- of schoolniveau.

De Jeugdboekenweek 2011 vindt plaats van 19 maart tot 3 april 2011. De Jeugdboekenweek is een project van Stichting Lezen. Stichting Lezen wordt gesubsidieerd door de Vlaamse overheid en is het expertisecentrum voor leesbevordering. Het Focuspunt Jeugdliteratuur vormt een bijzondere opdracht binnen Stichting Lezen en staat voor de deskundigheidsbevordering inzake jeugdliteratuur.

www.stichtinglezen.be

www.jeugdboekenweek.be

v.u.: Majo de Saedeleer, Frankrijklei 130/4, 2000 Antwerpen.

Stichting Lezen

